

Usmerjanje razvoja turizma in kulturne dediščine

Aleš Gačnik

Bodoči razvoj turizma in kulturne dediščine v regiji je v prvi vrsti odvisen od okoljskih, kulturnih, socialnih in človeških potencialov, ki jih moramo prepoznati, raziskati in razvijati. Odvisen pa je tudi od organiziranosti turizma in kulture na regionalni in lokalni ravni, kot tudi od poznavanja razmer na turističnem in dediščinskem trgu, tako v Sloveniji, kot še zlasti v tujini. Programska zavezanost inventivnosti in inovativnosti na področju razvoja novih integralnih dediščinsko turističnih programov, produktov in storitev je predpogoj za uveljavljanje naših primerjalnih prednosti na področju naravnih in dediščinskih potencialov, napram konkurenci na globalnem trgu.

Tradicionalna (ne)povezanost, med turizmom in kulturno dediščino

Razmerja med turizmom in kulturno dediščino se na prvi pogled zdijo kot nadvse naravna, potrebna in zelena, skoraj samoumevna. Ne v teoriji in še manj v slovenski praksi, ni tako. Ali eksperti s področja kulturne dediščine govorijo isti jezik kot eksperti s področja turizma? Se slišijo? Se razumejo? Sodelujejo? Vsaj na Slovenskem še ne! Navsezadnje gre za dva različna sistema in tradiciji, dva različna tipa profesionalcev, strok in izobraževalnih programov, različnost v pogledih na preteklost in prihodnost (Gačnik, 2010a). Prihodnost na področju ustvarjalnega in strateškega povezovanja med turizmom in kulturno dediščino je odvisna od novega tipa profesionalcev in posledično od novih izobraževalnih programov. Le nova strateška znanja, ki jih bodo imeli tako strokovnjaki s področja različnih dediščinskih znanstvenih disciplin in institucij, kot tudi strokovnjaki s področja turizma in turističnega gospodarstva, predstavlja nov strateški razvojni temelj, na katerem bo mogoče iskati inovativne rešitve, ki so pomembne tako z vidika aktivnega varovanja kulturne dediščine, kot z vidika kakovostnih turističnih programov in storitev. Turizem, kot zelo kompleksna (interdisciplinarna) gospodarska panoga zahteva sodelovanje različnih strok, zlasti pri razvoju novih, sodobnih integralnih turističnih proizvodov in storitev.

Če sedanja razmerja med turizmom in kulturno dediščino označimo kot svojevrsten paradoks, potem lahko prihodnost teh razmerij označimo kot eno največjih razvojnih priložnosti slovenskega turizma, ki vzpostavlja nova razmerja med nosilci lokalnih kultur in obiskovalci (turisti). Prav lokalne kulture ter naravna in kulturna dediščina predstavljata modernemu, globaliziranemu turistu vse pomembnejši motiv za potovanje. Še zlasti takrat, ko obstajajo pogoji za turistično povezovanje kulturne dediščine s kulturno krajino, športom in rekreacijo.

Odnosi do kulturne dediščine in njena vloga v turizmu

Razmerja med kulturno dediščino in turizmom odstirajo številne strokovne poglede in dileme kot npr.: kakšne odnose vzpostavljamo do dediščine, kakšen je naš odnos do turizma in s turizmom povezanih dejavnosti, kako in v kolikšni meri je prisotna dediščina v turizmu, kako vpliva turizem na razkroj dediščine ter ustvarjanje novih tradicij.

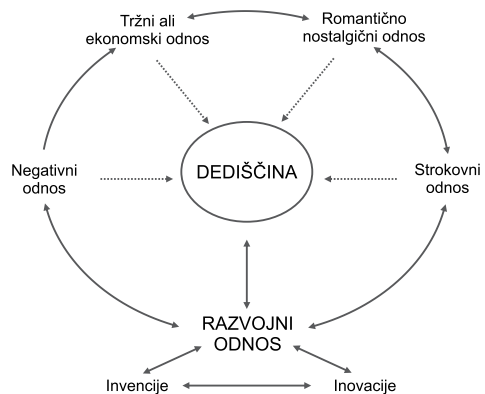
Vključevanje dediščine v turizem je tako v prvi vrsti odvisno od naših **odnosov do dediščine**, ki jih po Bogataju (Bogataj 1992) delimo na:

- romantično nostalglični odnos,
- negativni odnos,
- tržni ali ekonomski odnos,
- strokovni odnos.

Vsak izmed izbranih ali uporabljenih odnosov do dediščine ilustrira pozicijo dediščine v turizmu in kaže na razumevanje razvojnih potencialov dediščine v turizmu. Za prihodnost tradicij je pomembno, da že izpostavljenim odnosom do dediščine dodamo še peto obliko odnosa in sicer - razvojni odnos, ki izpostavlja pomen invencij in inovacij na področju turizma in kulturne dediščine, kot gibal ustvarjalnosti in novega, ki se mora na sodoben način oplajati v razvojnem razumevanju tradicij in kultur na področju turizma.

Slika 84:

Dopolnjen Bogatajev model odnosov do dediščine z razvojnim odnosom (invencije in inovacije) ter s sinergijsko soodvisnostjo vseh.

Vir: Gačnik, 2004.

Vzpostavitev razvojnega odnosa do dediščine predstavlja strateški temelj vključevanja dediščine v turizem oz. kulture v turizem, s čemer se vzpostavljajo pogoji za trajnostni razvoj tako dediščine kot turizma. Prav dediščinski ali kulturni turizem je po mnenju UNESCO ena izmed najhitreje rastočih turističnih dejavnosti na svetu v zadnjem desetletju. V Slovenijo ta znanja in izkušnje prihajajo z zamikom, zato evropski strokovnjaki ocenjujejo, da je z vidika turistične konkurenčnosti držav naravna in kulturna dediščina Slovenije neprimerno valorizirana in nazadostno vključena v turizem. Med območji, ki imajo največji tovrstni potencial v Sloveniji lahko izpostavimo območje Vzhodne kohezijske regije, znotraj le-te pa še zlasti Spodnje Podravje. Rezultati Brezovčeve raziskave kažejo, da turisti, ki jih zanima dediščina krajev, ki jih obiskujejo, tam ostanejo dlje časa, izkazujejo

spoštljivejši odnos do ljudi in okolja in porabijo več denarja za nakup storitev in izdelkov (Marsič, 2010). Ptuj, kot najstarejše mesto na Slovenskem, se prav zato kaže kot nadvse primerna turistična destinacija, katere potenciale za razvoj turizma moramo iskati prav na področju raziskanosti lokalnih in regionalnih kultur in vključevanja le-teh v različne oblike celostnega trajnostnega razvoja mest, vasi, regije.

Turizem in kulturna dediščina v Spodnjem Podravju v historično - razvojni perspektivi

Program Revit

Prvi najpomembnejši razvojni premik pri celostnem načrtovanju razvoja lokalne skupnosti v samostojni državi je povezan s programom Revit (1993), nekdanje »velike« občine Ptuj s takratnimi 70.000 prebivalci, ki je zajemalo tudi pretežen del Haloz, Ptujsko polje ter velik del Dravskega polja in Slovenskih goric z mestom Ptuj, kot občinskim središčem s približno 20.000 prebivalci. Izbrana razvojna vizija – občina Ptuj kot podjetje lastnega razvoja na razvojno os Slovenije – je med osemnajstimi strateškimi razvojnimi področji izpostavljala tudi naslednja: Turizem, Kultura in umetnost, Varstvo naravne in kulturne dediščine, Šport, Staro mesto Ptuj (Revit katalog, 1993).

Ptuj – »zakladnica tisočletij« – turistično mesto, je bil slogan, na katerem naj bi temeljila strategija razvoja turizma (SRP 2), ki naj bi omogočila, da Ptuj v 15 do 20 letih postane turistično mesto evropske razsežnosti z raznovrstno, a celovito ponudbo. Na prvih treh mestih se izpostavlja kulturo, zgodovino in umetnost, med prvimi tremi (od štirih) etap pa začetno obdobje oživljanja mesta, ki temelji predvsem na kulturno zgodovinski dediščini, profiliranju ponudbe na tematskih sklopih rimski Ptuj, srednjeveški Ptuj in Ptuj, mesto zdravja in vitalnosti ter diferenciaciji ponudbe, temelječe na zanimivosti prireditvev, vezanih na osrednjo podobo Ptuja. Tudi na področju zdraviliškega turizma se izpostavlja iskanje korenin v 2000 letni tradiciji rimskih term, kot tudi izkoriščanje naravnih danosti in kulturne dediščine. Na področju Kulture in umetnosti (SRP 3) se med drugim izpostavlja organiziranje poletnih seminarjev, festivalov in srečanj z ustvarjalci različnih umetnostnih zvrsti z vseh kontinentov, vendar v programu neposrednih povezav s turizmom ne zasledimo. Podobno je tudi na področju Varstva naravne in kulturne dediščine (SRP 7), skromna povezanost s turizmom se kaže npr. na področju muzejske, arhivske in knjižnične dejavnosti z deklarirano naklonjenostjo k publiki, kot osnovnem muzejskem poslanstvu. V primerjavi z drugimi dediščinskimi ustanovami prav muzeji izstopajo po vse aktivnejših oblikah posredovanja znanja različnim javnostim v obliki muzejskih razstav, kot najpomembnejšega muzeološkega medija. Tudi na področju športa (SRP 9) se izpostavlja pregovor »zdrav duh v zdravem telesu« pred povezovanjem športa in rekreacije s turizmom. Nekoliko presenetljiva je relativno skromna strateška vloga in položaj starega mestnega jedra (SRP 16) pri razvoju turizma. Tudi na področju kmetijstva se izpostavljajo zelo parcialni interesi (SRP 12), kjer tudi vinarstvo nima opredeljene pomembnejše vloge pri turističnem pozicioniranju mesta in regije, saj bi prav stoletna dediščina vinogradništva, vinarstva in kulture povezala mesto s podeželjem ter s tem utrdila položaj Ptuja kot pomembnega regijskega vinskega središča v preteklosti in v današnjem času kot središče vinske destinacije.

Regionalni razvojni program funkcionalno zaključene regije UE Ptuj in UE Lenart (2003), Regionalni razvojni program statistične regije Podravje (2004) in Regionalni razvojni program za Podravsko razvojno regijo 2007-2013 (2007)

11. maja 1998 so župani devetih občin podpisali Pismo o nameri za ustanovitev pokrajine Spodnje Podravje s Prlekijo, kar naj bi temeljilo na ozemeljski, gospodarski, politični, kulturni in zgodovinski povezanosti prebivalcev tega območja. Povezovala so jih številne institucije skupnega pomena na področju srednjega šolstva, kulture, zdravstva, varstva okolja, urejanja prostora, prometa in tudi turizma. Vse do danes se govori le še o Spodnjem Podravju in ne več o Prlekiji. Zato nas ne preseneča, da je prvi regionalni razvojni program obsegal t.i. funkcionalno zaključeno regijo UE Ptuj in UE Lenart (april 2003), ki naj bi postala potencialna nova statistična regija, v različnih konceptih regionalizacije poimenovana in členjena z vidika interesov in razumevanja različnih znanstvenih disciplin in strokovnih pristopov (Gačnik 2003:26-27).

Ta regionalni razvojni dokument je pomemben zato, ker je bil prvi in edini razvojni dokument, ki je povezal v strateško razvojno partnerstvo turizem in kulturno dediščino in to ne le kot podsebinsko kakšnega strateškega razvojnega področja, temveč kot eno izmed petih najpomembnejših strateških razvojnih področij, petih glavnih razvojnih stebrov pri razvoju regije, Dikcija turizem in kulturna dediščina je nastala in se razvila v partnerstvu in pod vodstvom dr. Sonje Sibila Lebe (Ekonomsko – poslovna fakulteta Univerze v Mariboru), dr. Aleša Gačnika (ZRS Bistra Ptuj) ter Marka Kaca (MRA). Omenjena dikcija in tovrstni način razvojnega razmišljanja o turizmu in kulturni dediščini, se je v naslednjih letih uvrstila v številne strateške razvojne dokumente, tako na ravni regije, kot tudi države.

Pomen omenjene strateške razvojne prioritete je bil izpostavljen že v razvojni viziji, ki se je glasila: Turizem je eden nosilnih in vodilnih razvojnih gospodarskih sektorjev funkcionalno zaključene regije Upravne enote Ptuj in Upravne enote Lenart. Prispeva k večji razpoznavnosti regije, k ustvarjanju novih delovnih mest ter k dvigu kakovosti življenja. Temelji na invencijah in inovacijah pri uveljavljanju regionalnih blagovnih znamk, ki izvirajo iz tradicije območja ter povezujejo turizem in kulturno dediščino kot strateško partnerstvo za trajnostni in sonaravni razvoj (Regionalni razvojni program funkcionalno zaključene regije UE Ptuj in UE Lenart 2003). Vizija je temeljila na pomenu sinergijskih potencialov in izhodišč za oblikovanje prepoznavne in tržno prodorne ponudbe (USP - unique selling proposition). Med prioritetskimi razvojnim področji in strateškimi usmeritvami do leta 2006 sta bila pri Turizmu in kulturni dediščini izpostavljena dva programa: 1 – Razvoj podjetništva na področju turizma, gostinstva in kulturne dediščine ter 2 – Medregijsko in prekomejno povezovanje razvoja in trženja turističnega in gostinskega gospodarstva ter kulturne dediščine. Med podprogrami bi izpostavil tistega, ki je poveza s Celostno revitalizacijo starih mestnih in vaških središč ter objektov kulturne dediščine (Regionalni razvojni program funkcionalno zaključene regije UE Ptuj in UE Lenart, 2003).

Izpostaviti kaže še pomen skupnega nastopanja in promocije doma in v tujini, kot tudi predlog oblikovanja krovnih regionalnih blagovnih znamk ter razvitih in prepoznavnih subregionalnih blagovnih znamk, ki izhajajo iz bogastva naših lokalnih tradicij v povezovanju s turizmom (ibidem). Večina teh pogledov in usmeritev je sestavina

Regionalnega razvojnega programa statistične regije Podravje (2004) ter Regionalnega razvojnega programa za Podravsko razvojno regijo 2007-2013 (2007).

Mesto in vloga turizma in kulturne dediščine v vseh omenjenih razvojnih dokumentih predstavlja novo veliko poglavje pri razumevanju soodvisnosti in partnerstev na področju razvojnega povezovanja turizma s kulturno dediščino, ne le v na območju Spodnjega Podravja, ampak celotne Slovenije. Strateški razvojni temelji so vzpostavljeni. Žal aktualna praksa močno zaostaja za strateškimi razvojnimi usmeritvami, kljub vsemu pa vse bolj vpliva na spreminjanje zavesti o pomenu profesionalnega sodelovanja med dediščinskimi in turističnimi strokovnjaki.

Integralni razvojni program Mestne občine Ptuj (2005)

Če so vsi regionalni razvojni programi v samostojni državi nakazali na potrebo po strateškem razvojnem povezovanju turizma in kulturne dediščine, potem je integralni razvojni dokument mestne občine Ptuj želel razviti svojo lastno vizijo ter sinhronizirati regijske in lokalne razvojne usmeritve in prioritete: Ptuj, mednarodno prepoznavno pokrajinsko in komunikacijsko središče, svojo prihodnost gradi na kakovostnih tradicijah, načelih uravnoteženega razvoja, partnerskih povezovanjih javnega, zasebnega in civilnodružbenega sektorja, v smeri razvoja mesta kot središča znanja in ustvarjalnosti v gospodarstvu, turizmu in kulturi ter kakovostnega prostora za življenje in delo vseh generacij (Integralni razvojni program Mestne občine Ptuj, 2005).

Pričujoči razvojni dokument pri oceni stanja in razvojnih možnosti Mestne občine Ptuj na področju gospodarstva vključno s kmetijstvom in turizmom izpostavlja nekaj pomembnih, strateških in tudi zavezujočih usmeritev, med katerimi bi želeli med drugim izpostaviti: prostorsko in programsko prestrukturiranje mesta v skladu s priporočili UNESCO ter celostno prenavo starega mestnega jedra v skladu s priporočili UNESCO. Vpeljevanje mednarodnih standardov pri načrtovanju razvoja historično občutljivega mesta bo preprečilo v času konjunktore preveč liberalne želje in vplive kapitala po spreminjanju, zlasti starega mestnega jedra. Kljub temu pa ostaja še v naprej izpostavljeno zavedanje po pozicioniranju Ptuja z okolico kot mednarodno prepoznavne celostne turistične in dediščinske destinacije (Integralni razvojni program Mestne občine Ptuj, 2005).

Varovanje kulturne dediščine in turistični razvoj mesta v skladu s priporočili UNESCO smo uspeli pozicionirati kot glavni in edini program na področju Turizma in kulturne dediščine, ki je vpeljeval tri ukrepe in sicer: - Razvoj integralnih proizvodov na področju turizma in kulturne dediščine, - Ohranjanje in razvoj infrastrukture na področju turizma in kulturne dediščine, - Celostna revitalizacija starega mestnega jedra (Integralni razvojni program Mestne občine Ptuj, 2005).

Kratek pregled glavnih razmerij med turizmom in kulturno dediščino v Spodnjem Podravju v historično - razvojni perspektivi, z vidika ključnih razvojnih dokumentov na ravni lokalne skupnosti in regije kaže na to, da je povezovanje turizma in kulturne dediščine bilo, je in bo strateškega razvojnega pomena za načrtovanje celostnega razvoja v Spodnjem Podravju. Vse to priča o zaznani potrebi po nujnem povezovanju dediščinskega in turističnega sektorja, kar se v praksi (pre)počasi udejanja.

Turizem in kulturna dediščina v Spodnjem Podravju - danes in jutri

Na sedanje stanje ter na podobo turizma in kulturne dediščine v prihodnosti vplivajo tako nekdanji kot obstoječi razvojni dokumenti, nova spoznanja, čas gospodarske recesije in seveda nove razvojne priložnosti, ki jih prinaša čas globalizacije in novi trendi na področju turizma in kulturne dediščine. Kljub temu ocenimo temeljne usmeritve kot primerne, aktualne in potrebne, pa naj gre za razvojne prioritete mesta ali regije. Nenehno izpostavljanje potrebe in pomena po povezovanju dediščinskega in turističnega sektorja, dediščinskih in turističnih ekspertov pri sodelovanju in načrtovanju skupnih razvojnih projektov, programov in storitev, tudi investicij, dobiva skromne a pomembne obrise. V tem kontekstu zagotovo prednjači regijsko središče Ptuj, medtem ko se v drugih mestnih in vaških središčih ter na podeželju, tovrstni dediščinsko turistični projekti odvijajo bolj na folklorno romantični, kot na strokovno razvojni ravni.

V primerjavi z drugimi predeli Slovenije ne izstopamo z vidika ustvarjalnejšega povezovanja turizma in kulturne dediščine, morda le v nekaterih redkih, a pomembnih segmentih, med katerimi v novejšem času primerjalno najbolj izpostavimo področje hotelirstva.

Slika 85:

Park hotel Ptuj kot vzorčen primer prenove zaščitenega objekta kulturne dediščine v sodobno hotelsko infrastrukturo kaže na potrebne razvojne usmeritve hotelirstva in butičnega turizma v starem mestnem jedru Ptuja.

Če je Ptuj z okolico deležen velikega mednarodnega vzpona, prepoznavnosti in uspehov na področju vinarstva, na področju gostinstva močno zaostajamo za večino drugih slovenskih regij. In to prav v zelo občutljivem in pomembnem segmentu turizma, ki bi se moral navdihovati v mnogoterih stoletnih tradicijah in dediščinah (gastronomija, stavbarstvo, šege in navade itn.). Sledimo velikemu porastu prireditev in festivalov, tako v mestih, kot še zlasti na podeželju, ki so povezani z različnimi umetniškimi zvrstmi (glasba, slikarstvo, literatura ...) ter s turističnim oživljenjem posameznih fenomenov na področju kulturne dediščine (npr. različna Martinovanja...) ali z osmišljanjem objektov kulturne dediščine v smeri turističnih in kulturnih programov ter storitev (npr. Festival Maribor na dvorcu Dornava...). Skladno z razmahom pa ne prihaja do inovativnosti pri razvojnih konceptih, tako na nivoju festivalov, kot prireditev. V historičnih objektih domujejo

mnoge kulturne inštitucije, med katerimi moramo izpostaviti številne historične objekte v upravljanju Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož.

Ugotovimo, da je dediščinski in kulturni potencial regije vse premalo vključen v turizem, kar zgovorno ilustrira tovrstne razmere, ne le v Spodnjem Podravju, ampak kar v celotni Sloveniji. Izpostavimo moramo veliko pomanjkanje razvojnega mišljenja v dediščinskih in kulturnih institucijah ter društvih, kot tudi pomanjkanje znanja o kulturni dediščini in kulturi med ljudmi, zaposlenimi v turizmu. Premalo je konkretnih vzpostavljenih povezav in partnerstev med obema sektorjema, tako v regiji, kot na območju celotne države.

Premajhno je število malih in srednjih podjetij, zlasti družinskih ali družinsko vodenih na področju turizma in kulturne dediščine, tudi umetnosti, kar hkrati razumemo kot podjetniški izziv in veliko strateško razvojno priložnost, seveda le v primeru, da bodo lokalne skupnosti znale ustvarjati pogoje za razvoj podjetništva v turizmu in kulturi. Velik potencial predstavljajo številna društva (etnološka, etnografska, folklorna, turistična, kulturna ...) na območju Spodnjega Podravja, saj združujejo izjemno bogastvo znanja, izkušenj in motivacijske sposobnosti, zlasti na področju vključevanja žive dediščine v lokalne turistične prireditve.

V regiji zaznamo nekaj pozitivnih znanilcev turističnega razvoja, kot je npr. trend nenehnega dvigovanja števila turistov in nočitev, kjer odigrava Ptuj zelo pomembno vlogo, ne le na območju Spodnjega Podravja, ampak celotnega Podravja z npr. 29 % vseh nočitev v letu 2005 v celotni regiji. K temu je pripomogel tudi kvantitativni in kvalitativni porast hotelskih in drugih namestitev, zlasti na Ptuj, v novejšem času pa tudi na območju Slovenskih goric. V tem pogledu Haloze označimo za izrazito slabše razvito turistično okolje.

Staro mestno jedro – agonija in navzkrižje interesov

Med večjimi »grožnjami« izpostavimo socialno in funkcijsko izumiranje starega mestnega jedra s selitvijo številnih gospodarskih dejavnosti, zlasti storitvenih, na obrobje mesta ter nekontroliran razmah trgovskih centrov na obrobju mesta, kar je močno ohromilo življenje v starem mestnem jedru Ptuja. S takšnimi politično razvojnimi odločitvami naj bi si mesto Ptuj ponovno povrnilo staro slavo pomembnega trgovskega središča na križišču evropskih poti. Če je davek za takšno ceno sistematično izumiranje starega mestnega jedra najstarejšega mesta v Sloveniji, potem takšna razvojna paradigma ne vzdrži in je celo nevarna.

Tako z vidika urejenosti in staro-mestnega utripa, trgovske in gostinske ponudbe ter posledično zmanjšane turistične privlačnosti starega mestnega jedra, je razvojno ohromljen nadaljnji turistični razvoj mesta in posledično njegove okolice. Doživetja in občutja »zakladnice tisočletij« se spreminjajo v »doživetja dobrih nakupov« s precej slabšo ponudbo, kot v drugih večjih slovenskih mestih, s čemer se povzroča škoda, tako na kratek in še zlasti na daljši rok - tako trgovini, kot še zlasti gostinstvu in turizmu. Organizacija življenja v starem mestnem jedru postaja težavnejša, saj smo priča vse večjemu eksodusu storitvenih dejavnosti iz starega mestnega jedra, ki se bolj spreminja v nekdanji turistični slogan Ptuj – mesto muzej. Sicer lepa lupina brez prave vsebine je kot otopela romantična historična kulisa brez razvojnega naboja, kot lep avtomobil brez

motorja ... Staro mestno jedro potrebuje urgentne, učinkovite in hitre ukrepe - potrebuje energijo, znanje in kapital, predvsem od zunaj.

S posebnim vprašalnikom v času terenskih raziskav leta 2009 (Oddelek za geografijo, FF UL) smo anketirali prebivalce Ptuja in Ormoža, in sicer tako tiste, ki v mestu bivajo, kot tudi tiste, ki so lastniki lokalov v obeh naseljih. Odgovori so nam pomagali pri ugotavljanju »atmosfere« na področju turizma in kulturne dediščine, pomembne predvsem v segmentih analiziranja vprašanj o razvojnih možnostih in vidikih turizma, analiziranju delovanja lokalov skozi obstoječo ponudbo, strukturo gostov in perspektivami za razvoj dejavnosti. Rezultati med drugim kažejo tudi na to, da je na območju Sp. Podravja prepoznana razvojna priložnost v turizmu. Izpostavljen je tudi »mestni turizem« (6,8 % odgovorov), ki v veliki meri temelji na bogati kulturni dediščini Ptuja in deloma tudi Ormoža. Med podatki izpostavimo nizko izobrazbeno strukturo prebivalstva, ki živi v obeh mestnih središčih, kar se posledično odraža tako na njihovem odnosu do lastnega domovanja, kot v njihovih percepcijah za izboljšanje kakovosti življenja ter celostne revitalizacije mestnih jeder. Prevladuje prebivalstvo s srednjo izobrazbo, primanjkuje pa zlasti mlajših družin z visoko izobrazbo, ki bi s potenciali starega mestnega jedra gospodarili učinkoviteje, kar bi imelo zagotovo tudi svoje učinke na področju turizma in s turizmom povezanih dejavnosti.

Razvoj turizma v starih mestnih jedrih je odvisen od načina življenja domačinov, zato je njihov odnos do bivanja v starem mestnem jedru indikator ter gibalo sprememb pri celostnem razvoju mesta. Zaskrbljujoče pa je, da je večina zadovoljnih z bivanjem v soseki, kljub temu, da so v številnih primerih bivanjski pogoji zelo slabi in mesto vse bolj prazno. To kar jih moti, so v prvi vrsti težave s parkiranjem in hrup.

Med predlogi za razvoj starega mestnega jedra, ki vpliva tudi na (ne)razmah turizma, izpostavimo stališče, da bi bilo staro mestno jedro pretežno stanovanjsko območje, da bi se odprlo še več trgovin in lokalov, neizrazita pa je želja po spreminjanju socialne strukture prebivalstva, kar govori o nekakšni pasivni (pat) razvojni priložnosti za razmah turizma. Če k temu prištejemo še glavne probleme v mestnih središčih, potem je trenutni razvojni potencial starega mestnega jedra še toliko bolj ohromljen: izpostavljeni so problemi neurejenosti, neobnovljene zgradbe, vandalizem, problemi z (ne)dostopnostjo ipd.

Z vidika kulturne dediščine in turizma je pomembno, da je velik odstotek prebivalstva v starem mestnem jedru ponosen na kulturne znamenitosti in krajevno zgodovino, le redki pa izpostavljajo pozitiven odnos do turističnih objektov, gostiln ipd., kar priča o premalo izraženi podjetnosti in želji za razvoj turizma v starem mestnem jedru in to ob dejstvu, da velika večina vidi prav v bližnji okolici in v lastnem kraju največje priložnosti za razvoj turizma. V nasprotju z odgovori, pridobljenimi z anketiranjem v podeželskih naseljih Spodnjega Podravja, pa anketirani na Ptuju kot najbolj ustrezno obliko turizma navajajo zdraviliški in mestni turizem, kar ustreza realnim razvojnim potencialom mesta z okolico.

V obdobju po drugi svetovni vojni se ni spremenilo vsakdanje in praznično življenje le v mestih, temveč tudi na podeželju, preoblikovala pa so se tudi tradicionalna razmerja med mesti in vasm. Revitalizacija meščanstva v mestu in meščanski način življenja, simbolna sprava med »starim in novim« Ptujem, se kaže kot prednostna dolgoročna razvojna odločitev, ki pripomore k povrnitvi slovesa in historične identitete mestu z mednarodno pomembnimi družinami, ki so se morale po drugi svetovni vojni večinoma

izseliti iz mesta in njegove okolice. Revitalizacija meščanstva, kot etnološki in sociološki projekt, kot pomemben razvojni projekt mesta, predstavlja historično osnovo celostne revitalizacije Spodnjega Podravja. Posledično bo to vplivalo na nov razmah na področju kulturne dediščine in turizma v vsej celovitosti ter na revitalizacijo številnih pozabljenih blagovnih znamk, ki so nekoč že imele evropsko prepoznavnost, ceno in trg.

Regijska destinacijska organiziranost

Stanje na področju regijske organiziranosti turizma se je začelo opazneje spreminjati šele v zadnjih nekaj letih, zahvaljujoč programskim usmeritvam in delovanju Slovenske turistične organizacije.

Pomemben razvojni korak regijske povezanosti, skupnem delovanju in promociji turističnega in kulturnega sektorja, se kaže v zametkih oblikovanja regijske destinacijske organiziranosti, ki naj bi povezala turistično gospodarstvo, javne interese ter delovanje civilne družbe ter posledično vse glavne nosilce razvoja na področju turizma in kulturne dediščine. Osrednja vloga je namenjena mestu Ptuj, kot središču dediščinsko turistične destinacije. Cilj vseh vpetih akterjev je, da se Ptuj z okolico uvrsti med pet najpomembnejših regijskih destinacij v Sloveniji.

V ta namen so se povezali glavni ponudniki turističnih storitev v regiji ter izpeljali nekaj odmevnejših promocijskih akcij skozi različne komunikacijske kanale in medije. Ptuj se je kot širša turistična destinacija v letu 2009 aktivno predstavil na domačem in delno tujih tržiščih s posebno akcijo tržnega komuniciranja. Označevale so jo tri izhodiščne besede: odkrijte, uživajte, začutite ... Ptuj – zakladnica tisočletij.

Kljub temu, da je bila akcija odmevna in da je bilo izdelano novo promocijsko gradivo glavnih ponudnikov na ravni destinacije, moramo te aktivnost tudi kritično ovrednotiti. Kot največjo zamujeno priložnost izpostavljam dejstvo, da se ni izkoristilo te priložnosti za promocijo Ptuja – kot najstarejšega mesta v Sloveniji, saj ni nobene bolj prepoznavne in kakovostne krovne (blagovne) znamke, kot je prav ta. S pojmi, kot so odkrijte, uživajte, začutite ... označujemo globalna razpoloženja in neartikulirane lokacije, zato je njihova komunikacijska moč šibka in nerazpoznavna, četudi gre za Ptuj – zakladnico tisočletij oz. za mesto kulture, romantike, zdravja in dobrega počutja. Izpostavljena so naslednja tematska oz. programska področja, na katerih se gradijo temelji nove turistične destinacije: Mesto stoterih zakladov, Mesto stoterih vrat in romantike, Mesto stoterih pesmi in obrazov, Mesto zdravja in dobrega počutja, Mesto stoterih dobrot in žlahtnih kleti Mesto na vodi. S sloganom Zakladnica v objemu narave se izpostavlja tudi Dravsko in Ptujsko polje, Haloze in Slovenske gorice.

Med pomembne znanilce nove destinacijske organiziranosti izpostavimo tudi 1. Turistični forum mesta Ptuj, ki opozarja na pomen povezovanja in skupnega delovanja vseh glavnih akterjev, neposrednih in komplementarnih ponudnikov na področju turizma in s turizmom povezanih dejavnosti. Nakazuje na novo zeleno prakso, na vsakoletno redno srečanje s posvetom turističnih ponudnikov s ciljem učinkovitejšega doseganja skupnih ciljev pri razvoju turizma v destinaciji, skozi sodelovalnost in sinergijo. Med glavnimi izhodišči za diskusijo so bile izpostavljene naslednje dileme in vprašanja: Turizem in kultura – glavni generator in sinergija za večjo prepoznavnosti, razvoj in kvaliteto življenja

na Ptuju? Kaj lahko naredimo, da izkoristimo kulturne danosti mesta v gospodarskem razvoju mesta – turizmu, še posebej v luči projekta Evropske prestolnice kulture 2012?

Strateške prioritete in potenciali na področju trajnostnega razvoja turizma in kulturne dediščine

Kulturni in socialni potencial Spodnjega Podravja merimo po bogati zgodovini delovanja kulturnih, dediščinskih in turističnih institucij ter podjetij, društev in posameznikov, kot tudi po stopnji raziskanosti lokalno regionalne zgodovine ter različnih materialnih pričevanjih v muzejih, arhivih, knjižnicah... Merimo ga tudi po mednarodno primerljivi strokovnosti s kulturo in dediščino povezanih prireditev in festivalov. Sicer pa moramo potencialne na področju turizma in kulturne dediščine v Spodnjem Podravju iskati tako na področju nepremične, premične in žive (nesnovne, nematerialne) dediščine, v različnih oblikah sodobne ustvarjalnosti, v invencijah in inovacijah na področju tradicij, kot tudi v vključevanju tradicionalnih znanj in modrosti v načrtovanje turističnega razvoja in sodobne turistične ponudbe (Gačnik: 2000b, 2003).

Med dokumenti, ki bodo na nacionalni ravni vplivali in pripomogli k trajnostnemu razvoju turizma in kulturne dediščine v regiji, predvsem ob vseh regionalnih in območnih razvojnih programih, izpostavimo tudi Strategijo razvoja in trženja kulturnega turizma (2009). Strateške prioritete in potencialne na področju trajnostnega razvoja turizma in kulturne dediščine v Spodnjem Podravju bo zaznamovalo:

1. strateško pozicioniranje Ptuja kot najstarejšega mesta v Slovenskem in mednarodnem prostoru,
2. strateške infrastrukturno programske usmeritve (kot npr. reanimacija objektov kulturne dediščine za potreba turistične in kulturne infrastrukture),
3. usmeritev v trajnostni, butični in zeleni turizem na ravni destinacije
4. usmeritev v kulturni turizem v kombinacijah z drugimi zvrstmi turizma na Ptuju (kot npr. s poslovnim, kongresnim, kreativnim turizmom, športom in rekreacijo...),
5. oblikovanje atraktivnih in inovativnih integralnih turističnih programov, produktov in storitev,
6. dvig turistične naravnosti v rednem delovanju kulturnih in dediščinskih institucij,
7. razvoj dediščinskih in kulturnih programov ter produktov v turističnem gospodarstvu (hotelirstvo, gostinstvo),
8. vzpostavitev ustrezne organiziranosti na lokalni in regionalni ravni (Lokalna turistična organizacija, Turistično informacijski center, Regijska destinacijska organizacija); z vidika temeljnega strateškega povezovanja turizma s kulturno dediščino bi kazalo spremeniti oz. nadgraditi TIC-e v TKIC-e (turistično – kulturne informativne centre),
9. izkoriščanje Evropske prestolnice kulture 2012 za mednarodno promocijo ter infrastrukturno in programsko prenovu mesta in regije.

Ptuj – najstarejše mesto v Sloveniji

Ptuj kot regijsko središče, kot središče dediščinsko turistične destinacije se mora v slovenskem in mednarodnem prostoru uveljaviti predvsem skozi paradigmo najstarejšega mesta v Sloveniji, kot glavne komunikacijske in trženjske znamke. Ptuj, s starim mestnim jedrom je zagotovo največji razvojni adut in glavni regijski destinacijski magnet ter generator razvoja na področju turizma in kulturne dediščine v Spodnjem Podravju. Usmeritve in ukrepi so naslednje:

1. pozicioniranje Ptuja v slovenski zavesti,
2. pozicioniranje Ptuja v mednarodnem prostoru skozi povezovanje najstarejših mest evropskih držav,
3. povečana skrb in podpora dejavnostim v starem mestnem jedru, ki je simbolni epicenter in glavni generator regionalnega turističnega razvoja,
4. ureditev osnovne turistične in kulturne infrastrukture v mestu ter izboljšanje dostopnosti in urejenosti starega mestnega jedra,
5. ureditev osnovne komunikacijske in informacijske infrastrukture (obcestne table na avtocestah, vpadnicah v mesto, usmerjevalne table do glavnih kulturnih in namestitvenih obratov v mestu,
6. razvoj inovativnih, integralnih turističnih programov, storitev in proizvodov.

Nepremična kulturna dediščina kot del strateške turistične infrastrukture

Na področju nepremične kulturne dediščine moramo izpostaviti izjemno veliko koncentracijo dragocenih objektov kulturne dediščine, ki po nekaterih ocenah sodijo v sam evropski vrh v navezavi na m² površin. Med objekti s statusom državnega spomenika izpostavimo predvsem gradove (Ptuj, Borl), dvorce (Dornava, Turnišče), sakralne objekte (Ptujška gora) in parke (Dornava, Turnišče).

Med največje potenciale na področju nepremične dediščine na ormoškem območju sodita gradova Velika Nedelja in Ormož ter farna cerkev sv. Jakoba v Ormožu. Ob njih

Slika 86:

Baročni dvorec Dornava je ob gradu Borl največkrat izpostavljen neizkoriščen biser, katerega namembnost še ni dorečena.

je še veliko zavarovanih objektov lokalnega pomena, z največjo koncentracijo v obeh urbanih središčih – Ptuj in Ormož z okolico. Veliko manj jih je na podeželju, še najmanj pa na območju Haloz. Večina zavarovanih objektov kulturne dediščine predstavlja še neizkoriščen turistični razvojni potencial.

Na področju infrastrukturno programskih usmeritev moramo prav zato izpostaviti pomen celostne regijske, infrastrukturno – programske, arhitekturne reanimacije objektov kulturne dediščine, tako v mestih kot na podeželju, v smeri sodobne kulturne in turistične infrastrukture (gradovi, dvorci, zaščiteni objekti kulturne dediščine, dvorišča v starih mestnih jedrih, parki ...). Ptuj z okolico potrebuje na področju turizma relativno malo novih investicij, znati pa bi morali na sodoben način osmišljati izjemno dragocen in atraktiven potencial na področju stavbne dediščine. Pot do takšnih rešitev bo enostavnejša in razvojno zanimivejša, ko bodo tudi objekti kulturne dediščine pridobili status strateške turistične infrastrukture, saj so z vidika turistične prepoznavnosti in razvoja gradovi, dvorci in drugi historični objekti nič manj pomembni kot lokalne sedežnice in žičnice.

Ob posebnemu statusu in pomenu zaščitene nepremične kulturne dediščine pri infrastrukturnem razvoju turistične destinacije moramo razvijati tudi druge, turistično infrastrukturne projekte, kot npr. vodne površine na reki Dravi in Ptujskem jezeru, kolesarske in pohodniške poti, kartodrom v Hajdošah ter raznovrstno športno - rekreacijsko infrastrukturo.

Mestni in kulturni turizem – od masovnega k butičnemu turizmu

Usmeritev v mestni in kulturni turizem se tiče predvsem Ptuja in manj Ormoža, ki kljub statusu mesta še nima vzpostavljenih pogojev za urban način življenja s pripadajočo kulturno infrastrukturo. Kljub vsemu ima mesto Ormož dobre potenciale za razvoj subregionalnega turističnega centra (vinskega, lovskega...), kot generatorja in usmerjevalca razvoja turizma na podeželju.

Prednostna usmeritev v mestni in kulturni turizem na Ptujju še ne pomeni, da mesto nima interesa po razvoju tudi drugih zvrsti turizma, kot so poslovni, kongresni, kreativni, športni in zeleni turizem, a glavni poudarki in usmeritve morajo biti jasne, poudarjati morajo naše največje mednarodno primerljive prednosti, ki zagotovo tičijo v večtisočletni ptujski zgodovini in kulturi. Usmeritev v kulturni turizem na Ptujju pomeni kakovostni premik od masovnega k butičnemu turizmu. Temeljne aktivnosti in ukrepi morajo biti usmerjeni na naslednja področja:

1. razmah družinskih in na družinski način vodenih hotelov s kavarnami v starem mestnem jedru,
2. revitalizacija meščanstva in meščanskega načina življenja,
3. tematska in programska reanimacija mestnih ulic, trgov in parkov,
4. prilagoditev mestne infrastrukture za organizacijo kulturnih dogodkov in festivalov na ulicah, trgih, dvoriščih, v objektih kulturne dediščine,
5. nova urbana oprema mesta (razsvetljava, klopi, fontane, informacijska ter usmerjevalna signalizacija ...).

Slika 87:

Pomembna znanilca butičnega in s kulturo povezanega turizma v starem mestnem središču Ptuja predstavljata Park hotel Ptuj (1513) ter Hotel Mitra.

Ptuj kot najstarejše mesto na Slovenskem mora svojo turistično in kulturno prepoznavnost graditi prav na izpostavljenih dejstvih. Zato je razvoj mestnega in kulturnega turizma na Ptujju strateškega pomena za razvoj celotne destinacije. Položaj mesta z izjemno kulturno dediščino nas nagovarja, da je prav usmeritev v kulturni turizem tista dolgoročna strateška odločitev in primerjalna prednost, ki ji moramo slediti tudi takrat, ko želimo sočasno razvijati tudi druge zvrsti turizma. Razvoj mestnega in kulturnega turizma mora prav zato potekati usklajeno z razvojem množičnega zdraviliškega/termalnega in športnega turizma na območju Term Ptuj, kot največjega ponudnika turističnih storitev v mestu.

Če je usmeritev v nenehno povečevanje kapacitet ter v razvoj množičnih turističnih produktov legitimna razvojna usmeritev velikega poslovnega sistema na obrobju mesta, potem zahtevajo turistične investicije v staro mestno jedro usmeritev k dopolnitvi turistične infrastrukture in programov, kjer se tudi v Strategiji razvoja in trženja kulturnega turizma (2009) izpostavlja pomen manjših, družinskih hotelov. Usmeritev v mestni turizem pomeni zagledanost v zgodovino mesta, v meščanski način življenja in kulturo, v medkulturni dialog in odprtost mesta do urbanega načina življenja in kulture. To pomeni, da kaže vzpodbujati predvsem tiste investicije in programe, ki lahko pripomorejo k revitalizaciji meščanstva in k multikulturni odprtosti mesta.

Zeleni turizem in turizem na podeželju

Med zvrstmi turizma na ravni celotne destinacije, se kaže potreba po sistematičnemu razvoju zelenega turizma in turizma na podeželju. Med glavnimi usmeritvami izpostavimo:

1. povezovanje naravne in kulturne dediščine (kulturna krajina),
2. povezovanje narave in kulture s športom in rekreacijo (kolesarstvo, pohodništvo, tematske poti),
3. gastronomija (vino in hrana) in programski razvoj vinskih cest,
4. ureditev prenočitvenih in gostinskih kapacitet na turističnih kmetijah, gradovih in dvorcih na podeželju,

5. vključevanje žive, nesnovne dediščine v turistične programe, produkte in storitve (lokalne šege in navade, prazniki in praznovanja,).

Živa dediščina in turizem

Na področju t.i. žive, nematerialne ali nesnovne dediščine, varovane s strani UNESCO-ve mednarodne konvencije za varovanje nesnovne kulturne dediščine, so izpostavljena naslednja področja: ustno izročilo, vključno z jezikom in narečji, odrske, scenske umetnosti, šege, obrede in praznovanja, znanja in prakse v zvezi z naravo in svetom, tradicionalne obrti in obrtniške veščine.

Te zvrsti dediščine so najbolj neaktiviran potencial prav na gričevnatem podeželju, na območju Haloz in Slovenskih goric, nekoliko manj pa tudi v ravninskih predelih območja, kar deloma sovпада z varovanimi območji Natura 2000. Številne nesnovne tradicije predstavljajo pomemben del lokalnih identitet ter vir za oblikovanje najrazličnejših turističnih programov, produktov in storitev, zato številni slovenski etnologi menimo, da je naša živa dediščina naša velika razvojna priložnost, tako za večjo mednarodno prepoznavnost Slovenije, kot za kakovostni razmah slovenskega turizma.

V obdobju po slovenski osamosvojitvi se je namreč močno povečalo zanimanje za lokalne tradicije, zato večina vasi v destinaciji vidi priložnost za širšo prepoznavnost prav v bogati lokalni kulturni dediščini, kot temelju turističnega razvoja vasi. Prav zato smo na podeželju priča številnim dogodkom, ki izpostavljajo lokalne šege in navade, lokalne nesnovne tradicije in posebnosti (plese, petje, gastronomske posebnosti ...), srečujemo pa se tudi s številnimi zlorabami in poenostavljanji dediščine v turizmu.

V Sp. Podravju se kaže potencial žive dediščine v tako velikem obsegu, da bi ga lahko izpostavili med najpomembnejše regionalne razvojne prioritete, s čemer bi omogočili povečano varovanje, raziskovanje in promocijo vseh teh tradicij ter njihovo vključevanje v izobraževalne in razvojne programe regije, za potrebe razvoja trajnostnega turizma. Tudi zato je izražena želja vseh lokalnih skupnosti v Spodnjem Podravju, da se sproži

Slika 88:

Živa dediščina se kaže kot izjemno pomembna sestavina na področju turizma in kulturne dediščine regije. V tem segmentu izpostavimo bogato kulturo mask in maskiranja.

postopek za vpis nekaterih sestavin žive dediščine, najprej v nacionalni, nato pa še v mednarodni UNESCO register žive dediščine.

Dediščina gastronomije in turizem

Pod okriljem Slovenske turistične organizacije je bila v letu 2006 izdelana Strategija razvoja gastronomije Slovenije, ki vzpostavi gastronomsko piramido nacionalnih, regionalnih in lokalnih posebnosti ter opozori na gastronomsko raznolikost Slovenije z več kot 23 gastronomskimi regijami. Območje Spodnjega Podravja je v gastronomskem pogledu razdeljeno na dve gastronomski regiji, na Haloze, svet pod Donačko goro in Bočem in Ptujsko polje ter na Prlekijo.

Na vinskem zemljevidu Slovenije je območje Spodnjega Podravja vključeno v vinorodno deželo Podravje (Podravski vinorodni rajon) ter na tri vinorodne okoliše: srednje Slovenske gorice, Haloze ter Ljutomersko – Ormoški okoliš. Na tem območju je aktivnih veliko številnih vinskih kleti, kar predstavlja izjemen, še precej neizkoriščen potencial za razvoj turizma v destinaciji. Izpostaviti moramo tudi Perutnino Ptuj s sedežem na Ptujju, ki s svojimi izdelki pomembno sooblikuje gastronomsko in enološko podobo regije. Med ne dovolj izkoriščenimi potenciali za prepoznavnost in promocijo gastronomije v Spodnjem Podravju kaže izpostaviti prireditev nacionalnega pomena – Dobrote slovenskih kmetij, ki kliče po vsebinski nadgradnji in povezavi s turizmom.

Na področju gastronomije v Spodnjem Podravju zaznamo velik korak v nenehnem dvigovanju kakovosti vin s številnimi mednarodnimi nagradami in priznanji. Za temi uspehi vinarjev močno zaostaja gastronomska ponudba, saj se le ena gostilna tradicionalno uvršča med najboljše slovenske gostilne, medtem ko je ponudba drugih precej pod slovenskim povprečjem.

Ustvarjalno povezovanja gastronomije in turizma prepoznamo kot velik neizkoriščen potencial, pa naj gre za ponudbo in podobo, predvsem pa za koncepte gostiln, restavracij, hotelov, turističnih kmetij, vinskih kleti itn. Zato prav temu segmentu pripisujemo zelo pomembno vlogo pri razvoju turizma v Spodnjem Podravju, kjer kaže izpostaviti naslednje razvojne usmeritve in ukrepe:

1. razvoj gastronomije v urbanih središčih (butični hoteli, kavarne, mestne gostilne),
2. razvoj gastronomije na podeželju (vaške gostilne, turistične kmetije, odlične sodobne gostilne in hoteli),
3. celostna arhitekturna in programska revitalizacija tradicionalnih mestnih in vaških gostiln s tradicionalno in sodobno gastronomijo,
4. povezava gostinstva in hotelirstva biološkim kmetijstvom, s tradicionalnimi agrarnimi panogami, ki so nekoč že imele pridelke z evropskim pedigrejem ... ,
5. okrepitev mesta in vloge Ptujja kot regijskega vinskega središča,
6. nadgradnja obstoječih vinskih in gastronomskih prireditev v hotelih,
7. nadaljnji razvoj festivalov, ki so povezani s kulturo vina (Dnevi vina in poezije, Potovanje po vinorodni Sloveniji v kontekstu glasbenega in likovnega Art Ptuj festivala (Gačnik 2010b) v organizaciji Park hotela Ptuj).

Med celovitimi integralnimi razvojnimi projekti, ki bi pripomogli k pridobitvi statusa in ugleda Ptuja kot sedeža mednarodno primerljivega vinskega središča, lahko izpostavimo projekt Evropskega središča za raziskave in kulturo Saga – International Music, Wine & Fashion festival, ki želi v ptujskem prostoru razviti evropski vinski festival, v povezavi z glasbo, modo in oblikovanjem.

Festivali in prireditve v mestih in na podeželju

Festival kaže razumeti ne le kot posamično prireditev (npr. festival narodno zabavne glasbe), temveč kot skupek medsebojno povezanih prireditev, praviloma večdnevni in usklajeni z izhodiščno temo (npr. kurentovanje kot regionalni pustni festival; filmski festivali, ki obsegajo poleg projekcije filmov tudi okrogle mize, družabne dogodke, podelitve nagrad ipd.: Festival Lent kot skupek različnih aktivnosti in dogodkov v obdobju več dni ipd.). Koncept festivalov je usmerjen v prepletanje različnih »sfer«: gospodarstva, znanosti, kulture itn. To npr. pomeni, da se zjutraj ljudje izobražujejo, popoldan srečajo s predstavniki gospodarstva, zvečer pa zabavajo ... (Gačnik). Strategija razvoja in trženja kulturnega turizma 2009 – 2013, 2009:31-32.

V zadnjih dveh desetletjih je tako v Sloveniji kot v Spodnjem Podravju prišlo do velikega porasta prireditev in festivalov, ki so povezani z lokalnimi tradicijami in posebnostmi na podeželju (t.i. etnografske, folklorne, turistične, kulturne idr. prireditve) ter do vse večjega razmaha dediščinskih in še zlasti umetniških festivalov v mestu, katerega naravno kuliso predstavljajo prav staro mestno središče z izjemnim in neizkoriščenim fondom zaščitenih objektov kulturne dediščine, kot atraktivne festivalske in prireditvene infrastrukture. Zato sodi usmeritev v razvoj inovativnih festivalskih produkcij med najpomembnejše razvojne prioritete kulturnega turizma v Spodnjem Podravju, kot tudi na Slovenskem.

Evropska prestolnica kulture 2012 - infrastrukturni in programski razvojni projekt

Med velikimi priložnostmi za kakovostni razvoj turizma in kulturne dediščine moramo je projekt **Evropske prestolnice kulture 2012** (projekt EPK), kjer je mesto Ptuj partner. Omenjeni projekt sodi po mnenju številnih strokovnjakov za največjo razvojno priložnost mesta oziroma celotne regije v zadnjih 150 letih. Zato ga ne moremo vrednoti samo z vidika dediščine in umetnosti ali z vidika kulturnega turizma, ampak kot celostno strateško razvojno priložnost za gospodarsko, kulturno in družbeno preobrazbo regije. Zato ni naključje, da države članice EU pripisujejo projektu EPK tako velik pomen (European Capitals of Culture: the road to success, From 1985 to 2010, 2009), saj je že vrsto let jasno, da kultura in umetnost pripomoreta pri razvoju mest in regij ter da se gospodarstva ne okrepi le z ekonomskimi pristopi. Na Slovenskem lahko projekt EPK spodbudi razvoj mest in regij ter posledično k dvigovanju pomena dediščine in umetnosti pri celostnem gospodarskem razvoju mesta, regije in države, tudi z vidika izboljšanja kakovosti življenja. Kultura postaja glavna paradigma razvoja. Na Slovenskem bo potreben velik premik v glavah skozi »čisto energijo«, glavnim in nadvse povednim sloganom projekta, ki se ga med ptujskimi ustvarjalci razumeva in razlaga kot moto sprememb družbenih odnosov. Na Ptujju se krovnemu sloganu evropske prestolnice kulture dodaja še ptujski

motivacijski slogan - nov duh v mestu, ki naj bi nakazoval simbolično uravnoteženje starega in novega Ptuja. Po mnenju ptujskega koordinatorja Franca Mlakarja v regiji živimo v sociološkem stanju postindustrijske revolucije, ki naj bi sledila organizacijski, informacijski in orientacijski revoluciji. Izpostavlja nujnost lastne preobrazbe (duhovne) in predstavljanja lastne kulture v Evropi (Lepa priložnost, 2010).

Razvojni interesi in razvojni potenciali na območju Ptuja in Spodnjega Podravja so med projekti EPK 2012 zajeti pod krovno znamko in projekti Art & Heritage Carnival, razvito s strani dr. Janeza Bogataja in dr. Aleša Gačnika. V njo se ob tradicionalnih pustnih in karnevalskih vsebinah kurentovanja in karnevala na Ptuju vključeni tudi številni drugi umetniški, znanstveni, strokovni in drugi projekti.

Projekte EPK 2012 razumimo kot veliko strateško priložnost za sistemske spremembe ter za mednarodno umestitev mesta oz. celotne regije v širšem mednarodnem prostoru in to skozi dediščino in umetnost.

Od dediščine, kulture in turizma do kulturnega turizma

Pot od dediščine, kulture in turizma nas vodi do kulturnega turizma, ki je po Lebejevi zvrst turizma (Lebe, 2006), pri kateri je osnovni motiv potovanja zavestno in aktivno spoznavanje ter doživljanje kulture obiskanih krajev ali/in pridobivanje znanja (Strategija razvoja in trženja kulturnega turizma 2009 – 2013, 2009). Med pojavne oblike kulturnega turizma sodijo: a) turizem v mestih, b) potovanja, c) izobraževalna (predvsem priljubljena so jezikovna) potovanja in d) tematska potovanja (sem sodi kot najmočnejša podzvrst verski turizem; priljubljena so tudi gastronomska, literarna, fotografska, umetnostnozgodovinska itd. ter tematske poti) (Strategija razvoja in trženja kulturnega turizma 2009 – 2013, 2009:33).

Ptuj, kot središče dediščinsko turistične destinacije, se mora v povečani meri razvijati prav v smeri butičnega in kulturnega turizma. Pri tem mora znati izkoristiti vlogo in pomen najstarejšega mesta v Sloveniji ter si zagotoviti poseben status na ravni države ter državnih virov financiranja. Tako se bo lažje vzpodbudilo splošno zanimanje za razvoj mesta in destinacije s privabljanjem novih investitorjev. Na področju kulturnega turizma so to v prvi vrsti družinska podjetja oz. mala in srednja podjetja, ki bi morala predstavljati potrebno dopolnitev sicer potrebnemu razvoju masovnega termalnega turizma, podobno kot v številnih primerljivih zgodovinskih mestih v Franciji, Italiji, Španiji idr.. Takšne usmeritve so kot nacionalno pomembne prepoznane tako v Strategiji razvoja kulturnega turizma v Sloveniji (2009), kot v drugih strateških, že omenjenih razvojnih dokumentih države, regije in mesta.

Znotraj Spodnjega Podravja morata Ptuj in Ormož ponovno vzpostaviti še tesnejše sodelovanje z okolico in to skozi historično funkcijo samih mest. Govoriti o mestnem in butičnem turizmu pomeni govoriti o kulturnem turizmu, še zlasti na Ptuju, zato je nadaljnji **celostni razvoj destinacije** odvisen prav od inovativne soodvisnosti in prepletenosti turizma in kulturne dediščine.

Pot do tega je povezana z revitalizacijo meščanstva in meščanskega načina življenja, z ustrežno turistično infrastrukturo, ki zagotavlja sodobni način bivanja v zgodovinskih objektih, tako v starih mestnih jedrih, kot v zaščitenih objektih kulturne dediščine

na podeželju. Ustvariti je potrebno takšne prostorske pogoje, ki bodo primerni za tiste, ki v mestu živijo, delajo ali vanj prihajajo kot obiskovalci in turisti. Programska in ne le arhitekturna reanimacija starega mestnega jedra Ptuja skozi razmah butičnega in kulturnega turizma, mora postati prioriteten interes lokalne skupnosti, regije in države, ki s posebnimi finančnimi in statusnimi ugodnostmi ter davčnimi olajšavami poskrbi za privabljanje kakovostnih investorjev z globalnega trga. Na ravni države je potrebno doseči, da tudi objekti kulturne dediščine pridobijo status pomembne turistične infrastrukture, s čemer se bistveno poveča dostopnost do različnih nacionalnih in evropskih finančnih virov. Hkrati pa se zmanjša in omejuje preveliko dosedanje podpiranje turističnih investicij na »zeleni travnik«, kar ni v skladu z načeli trajnostnega razvoja na področju turizma in kulturne dediščine.

Razmah množičnega turizma je pomembna razvojna faza v prepoznavnosti in pozicioniranju mest ali destinacij, saj se s tem vzbuja povečano zanimanje za posamezna mesta ali regije. Naravne priložnosti in potenciali Ptuja pa ne smejo biti usmerjeni le v množični turizem, ki je ekonomsko najbolj donosen, zanimiv, najlažje obvladljiv ..., ampak še zlasti v t.i. butični in kulturni turizem, ki lahko edini pripomore k dolgoročni, kakovostni in celostni reanimaciji starega mestnega jedra ter destinacije v celoti. Načrtovanje in usmerjanje razvoja kulturne dediščine in turizma v Spodnjem Podravju mora temeljiti na naslednjih strateških besedah in platformi: tradicije, inovativnost, razvoj in partnerstvo.

Viri in literatura:

- Bogataj, J., 1992. Sto srečanj z dediščino na Slovenskem, Prešernova družba, Ljubljana.
- Bogataj, J., 2008. Strategija spominkov in organizacijsko poslovni model produkcije in distribucije spominkov pod tržno znamko slovenskega turizma, Slovenska turistična organizacija.
- Bogataj, J., 2010a. Kulinarčno leto Slovenije, zloženska, Urad vlade RS za komuniciranje.
- Bogataj, J., 2010b. Na ustvarjalnem stičišču evropskih Alp, Mediterana in Panonske nižine, str. 18. razstava domačih in umetnostnih obrti, Obrtno – podjetniška zbornica Slovenije.
- Cafuta, L., 2010. Strategija spominkarske ponudbe na Ptuj, diplomsko delo, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- European Capitals of Culture: the road to success, From 1985 to 2010, 2009, European Communities.
- Gačnik, A., 2008a. Dediščina rokodelcev – izziv za prihodnost razvoja kulturnega turizma, v: Po poteh rokodelcev ob slovensko hrvaški meji, Znanstvenoraziskovalno središče Bistra Ptuj, str. 9-10.
- Gačnik, A., 2000a. Moč tradicije / Kurentovanje in karneval na Ptuj, ZRS Bistra Ptuj, Lala, GIZ Poetovio Vivat.
- Gačnik, A., 2000b. Dediščina kot izziv za inoviranje na področju regionalnega razvoja, v: 21. Podim, Vloga inoviranja pri pospeševanju regionalnega razvoja, Zbornik povzetkov, Slovensko društvo za sistemsko raziskovanje, ZRS Bistra Ptuj, MO Maribor, str. 31-33.
- Gačnik, A., 2003. Etnologija regionalnega razvoja, v: Etnologija in regionalni razvoj, SED, ZRS Bistra Ptuj, str. 22-42.
- Gačnik, A., 2004. Dediščina kurentov v kulturi Evrope, etnološko muzeološki vidik, Disputationes Poetovienses, ZRS Bistra Ptuj.
- Gačnik, A., 2008b. Craftmen's legacy as a regional development link between cultural tradition and tourism, v: Traditional Crafts – a challenge for cultural tourism, Muzeji Hrvatskog zagorja, str. 6-11.
- Gačnik, A., 2008c. Nasljeđe obrtnika – izzazov za budućnost kulturnog turizma, v: Proizvodi tradicijskih obrta kao suveniri, Muzeji Hrvatskog zagorja, str. 112-113.
- Gačnik, A., 2010a. Se turizem in kulturna dediščina ljubita ali sovražita?, GT, XVI, št. 78, str. 14-15.
- Gačnik, A., 2010b. Umetniška urgenca pri oživljanju starega mestnega jedra / Mednarodni festival sodobne umetnosti, v: KUD Art Stays, 7.
- Grafenauer Bratož, B., 2009. Turistična geografija in kulturna dediščina, elektronska knjiga, Zavod IRC.

- Integralni razvojni program Mestne občine Ptuj, 2005. ZRS Bistra Ptuj.
- Krese, M., 2010. Vonj po meščanskosti, *Adria Airways In-Flight Magazine*, 4, str. 68-71.
- Kužnik, L., 2009. Turistična geografija in kulturna dediščina, elektronska knjiga, Zavod IRC.
- Lebe, S. S., 2006. Kulturna dediščina kot osnova regionalnega turizma, doktorska disertacija, Ekonomsko – poslovna fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Lepa priložnost, 2010. Omizje, TV SLO 1, 3.11.2010.
- Marsič, B., 2010. Dediščinski turizem – nova priložnost za razvoj kakovostnega turizma v Sloveniji, www.podpalmo.si/Novice/ (citirano 12.10.2010).
- Mesta kulture, 2010, Slovenska turistična organizacija.
- Mlakar, F., 2009a. EPK 2012 kot priložnost za naše mesto in regijo, Ptujčan, november 2009, str. 3.
- Mlakar, F., 2009b. Idejna zasnova organizacijskega smisla EPK 2012, Ptujčan, december 2009,
- Ptuj – zakladnica tisočletij / Kultura in narava, sprostitvev in zabava, 2008. Mestna občina Ptuj.
- Ptuj – zakladnica tisočletij / Odkrijte, uživajte, začitite ..., 2009. Javno podjetje Javne službe, podjetje za izvajanje gospodarskih javnih služb in drugih dejavnosti.
- Regionalni razvojni program funkcionalno zaključene regije UE Ptuj in UE Lenart, 2003. ZRS Bistra Ptuj.
- Regionalni razvojni program statistične regije Podravje, 2004. Ekonomski inštitut Maribor, Mariborska razvojna agencija, ZRS Bistra Ptuj.
- Regionalni razvojni program za Podravsko razvojno regijo (2007-2013), 2007. Mariborska razvojna agencija.
- Revit katalog, 1993. Projekt Ptuj – Petovio (1993-1994).
- Sklepi, predlogi in usmeritve, oblikovani na mednarodni konferenci »Živeti s kulturno dediščino / Living with Cultural Heritage«, 13.-14.11.2009, Ptuj.
- Stanje, položaj in razvojne možnosti turizma, 2010. 1. Turistični forum mesta Ptuj, gradiva, Mestna občina Ptuj, 27.9.2010.
- Strategija razvoja gastronomije Slovenije, 2006. Slovenska turistična organizacija.
- Strategija razvoja in trženja kulturnega turizma 2009 – 2013 (Lebe, S. S., Milfelner B., Gačnik, A., Pestotnik, D., Zalokar, T., Blažič, P.), 2009. Slovenska turistična organizacija.
- Unesco in Ptuj / Art & Heritage Carnival, 2009. Dopis županu Mestne občine Ptuj s strani ZRS Bistra Ptuj, 23.11.2009.
- Vodnik po programu Kultura (2007-2013), 2010. Zavod SCCA – Ljubljana.